

Belénk ivódott emlékeink felejthetetlenek. A legelemibbeket az emlékezet helyett az érzékek őrzik. Közvetítőjük nem a múltbéli eseményeket felidéző képzelet, hanem azok a fizikai ingerek, melyek a megélt élményeket és tapasztalatokat az időtlenség érzetével kísértik. „–

Papp Máté 15

megettévesztő volna, ha közös / emlékeink lennének.” – írja Varga Mátyás, akinek új kötetét végigkísérik ezek az eredendő, verseken áteredő pillanatok. Költeményeiben mint-

ÜDV ÉS (GY)ALÁZAT

Varga Mátyás: *parsifal, parsifal*

ha egymásba fonódna az emlékezés érzékelő bensőségessége és észlelő, elidegenítő volta. De vajon kik lehetnének az idézett *közös emlékek* őrzői? Ki a megszólító? És ki a megszólított? Egyáltalán, milyen szálakon kötődik a naplószerűen elbeszélte történetekhez a címben jelzett, mottók által megidézett s a kötet végén összefoglalt Parsifal-legenda? A lírai én rögzíthetlenségének, a szólamok magukba záródó, ugyanakkor nyitott, több beszélőhöz is köthető artikulációjának titokzatosságát ugyanis tovább fokozzák a középkori regény-töredékre (Chrétien de Troyes: *Perceval ou le Conte du Graal*), és lovagi eposzra (Wolfram von Eschenbach: *Parzival*), illetve a wagneri operára (*Parsifal*) utaló enigmatikus utalások.

Varga Mátyás versei hétköznapi helyzeteket rögzítenek, melyekben a legendárium alakjai úgymond úton-útfélen bukkannak fel. Igaz, név szerint említődnek, a legtöbbször csak jelzésértékűnek tűnnek, olykor pedig annyira tűnékenyek, hogy alig lehet észrevenni őket. (Talán nem elidegeníthetetlenek a szituációktól sem, s egyes versek nélkülük is értelmezhetőek.) Mégis, mintha ők fonnák össze azt a hálót, amely mentén talán szétválhat a szövevényes, sokrétű szöveg. Ha ezzel a (költő által is sugallt) előfeltevéssel kezdünk neki az olvasásnak, persze a kis, töredékes történetek „nagy elbeszélés” felőli olvasatát helyezzük előtérbe. És itt természetesen nemcsak Parsifal lovagi kalandozásáról van szó, hanem a benne foglalt üdv-történeti párhuzamról is, melynek szakrális szimbólumai szerves módon épülnek be Varga Mátyás verses stációiba. Azt hiszem, valahol itt ragadható meg a kötet egzisztenciális gócpontja, amitől nem választható el a szerző poétikai kísérlete sem. Mert tudjuk-e saját létünket nagyobb összefüggések szerint értelmezni és élni? Vagy csupán ráolvassuk sorsunkra a különböző, üdvözítő „narratívákat”? Ez a kérdésselvetés nyilván egyszerre leszűkítése és kitérítése annak a tematikának, melyet a kötet felvonultat. Hiszen a testiség mindennapi tapasztalata, illetve a már említett érzelmi emlékezet ugyanolyan hangsúllyal vannak jelen a kötetben, akár csak a legenda helyszínei (*gaste*

forest, klingsor kertje), hősei (*amfortas, kundri, artus*), valamint a passiótörténet egyes momentumai (*másodszor esik el*), szakrális mozzanatai (*áldozás*) és liturgikus kitételei (*miserere*). Ezenfelül pedig kirajzolódik egy emléktörredékekből összeálló, lehetséges fejlődéstörténet, amely a gyermek-
16 ségtől kezdve, a kamaszkoron át, egészen a férfivá érés időszakáig ível. A nevelődési folyamat pedig párhuzamba állítható az *együgyűen nemes* ifjúból lovaggá vált Parsifal életútjával, melynek istenkereső indíttatása a Szent Grál-legendában kereszteződik Jézus megtestesülésének, áldozatának rejtett jeleivel és a megváltás kegyelmének rejtélyével.

Tükör, de semmi rajta túl...

A fentiek értelmében akár kronologikusan is olvasható a kötet négy fejezete. Az első ciklusban valóban gyerek- és kamaszkori élmények idéződnek fel: egy lábtörés, egy álom, az otthontól való távozás, valamint a hazatérés emlékfoszlányai mosódnak egybe a *gaste forest* erdejének képzeteivel, mely a mesés történetben védett vidékű tájat, a külső világtól elzárt, bensőséges területet takar. Ezen a helyen nevelte fel Parsifalt édesanyja (Herzeloyde), hogy megóvja a lovagi élet veszélyeitől. Varga Mátyás verseiben inkább egy félelmes, álmos környezet mutatkozik meg és asszociálódik a paradicsomi erdővel. „Így jöttél el otthonról. / mert a villámlásból / két út vezetett. de te a / földre fektüdtél, hogy védjen meg az / s herzeloyde testéből / jött valami anyaszag, / sötét erő.” Egy pillanat alatt változik át a védelem veszedelemmé és lesz világtalanná a lélek. A második-harmadik fejezet pedig már a kísértések kertjébe vezet, mely a legendában Klingsor varázsló birodalmával, illetve Kundrival, a csábító asszonnyal hozható kapcsolatba. De megidéződik Amfortas alakja is, aki mintegy tükörképe lehet Parsifalnak. Az utolsó vacsora kelyhét őrző, gyógyíthatatlan sebesülésben szenvedő uralkodó betegsége pedig Jézus kálváriájával kerülhet összefüggésbe. (A lovagok ellen küzdő mágus azzal a lándzsával sebezte meg őt, melyet a római katona a Golgotán keresztre feszített Krisztus oldalába szúrt.) A béna váururat a legenda szerint egy tiszta szívű ifjú együttérzése mentheti meg, de Parsifal *balga* szánalma nem elég az átok megtöréséhez. Csak hosszas vándorlás után lesz képes meggyógyítani a „Halászkirályt”...

Ezek a mitikus és üdvtörténeti elemek korántsem didaktikusan vagy szentenciaszerűen ékelődnek a többszörösen áttételes szövegekbe, hiszen azok mondhatni demitizálják, deszakralizálják a legendát. (Amfortas például egy balesetet szenvedő öregember képében jelenik meg a *vízjel* című versben: „az öreg felhúzta a térdét, / üvöltött, nem lehetett ott- / hagyni... egyszerűen köze lett hozzá. ketten / maradtak a forgalmas / utcán.”) A distanciateremtő gesztusok ellenére mégis mintha egy-egy pillanatra összefutna a

profán és az emelkedett narratíva. „– tükörképem vagy – felelte –, de csak rövid / ideig, mert ha befedjük / egymás árnyékát, úgy lé- / pünk át, mint egy ajtón.” – szól a „király” a *napéj* zárlatában. Valóban ilyen árnyékszerű alakokként – a vágy, a kísértés, az idegenség, a kiszolgáltatottság megtestesítőjeként – tűnnek (f)el a versek legendabeli szereplői: „éj- szaka jössz / elő. a szagodra ébredek, / vak remegésre. levágná- / lak, mint egy beteg test- / részt. De akkorra nem / vagy sehol. csak ahol én.” – hangzik a kötet harmadik számú *segélyhívása*, amely már egy névtelen és alakatlan jelenéshez/személyhez szól, végső soron pedig magával a beszélővel azonosítódik. A versek mögül ránk tekintő *arc* azonban még mindig azonosíthatatlan marad.

17

...üdv jár s gyalázat rajta.

Vihar előtti fülleltség, nehéz, fűszagú csend, a rothadás előszele tölti be a *parsifal*, *parsifal* ingergazdag tereit. Az oszlástól való undor érzetei *furcsa erotikával* párosulnak (*a bélflóra, a sérülés vonzása*), a természeti és testi jelenségek összeérnek, nyomot hagynak egymáson (*bőrig érő sár, friss vér a havon*) vagy összemósódnak (*húgyszagú rét, hússzerű pára*). A provokatív leírások tehát kifejezetten a lovagköltői beszédmód *szép szemérem*-eszméjével ellentétes területeket közelítenek meg. Még akkor is élesen érezhető ez, ha a végletekig lecsupaszított prozódia ritmikai finomságai, belső összecsengései, szellemesen ironikus felhangjai időről-időre oldják a bennfoglalt tartalmak diszharmonikus esszenciáit. Ez azonban nem semlegesíti a kötet nyelvi „kísértéseit” („ne hagyd a / rettenetet mondani, inkább / szakítsd be a gégém körömmel.”). A versek egyébként csak azt hozzák felszínre, ami a középkori történet mélystruktúrájában is benne van. Hisz *Parsifal valódi hűsége* folyamatos kísértéseknek van kitéve, például *Klingsor buja kertjében*; de maga *Amfortas* is e hely csábításának csapdájában szerzi sebeit, sőt, *Kundrinak*, a varázsló kitarottjának is innen kell megszabadítania magát. A hús gyalázatának és szégyenének levetkezése (vagy levetkezhetetlensége) figyelhető meg a kötet negyedik fejezetének utolsó versében is: „...asztán csak hever, és / folyton vetkőzik, pedig / meztelen.” A hűséggel vértezett *Parsifal* bolyongása után vissza kíván térni a „Halászkirályhoz”, hogy részvételével meggyógyíthassa a sebet. A verseskönyv végén található összefoglaló szerint „Húsvétig egy remeténél marad, hogy az ünnepen megáldozhasson.” (Talán nem véletlen, hogy a kötet négy fejezete tíz-tíz költeményt tartalmaz, hisz a húsvéti időszak és Jézus sivatagi megkísértésének ítéletideje is negyvennapos.) Vagyis a lovagot saját lelki megtisztulása teheti képessé a csodás tetre...

Varga Mátyás lírai elbeszélője nem nyer látványos üdvösséget, az olvasó sem kap végérvényes útbaigazítást a *szövevényes történetben*, a versek pedig, akár a feltépett, de enyhülő sebek, még átvérzik a szövegek szövetét.

18 A fülledt, vihar előtti pára viszont mintha lecsapódni látszana, s a homályos tükör rejtekező arca mintha egy pillanatra felénk fordulna: „közben ránk / esteledett. istenem, hogy // szerettük az esőt; folyt / az arcunkon, mint a könny.” A feloldozás kegyelme, a megtisztulás reménye mindenképpen ott van az írásokban... „ami a / papíron nem volt több, mint / merő látszat”, az a valóságban elpereg. Ami megmarad, nem e világból való. Mégis bennünk van. Szeme a felidézhetetlen, de felejtethetetlen közös emlékezet kertjét őrzi. Fénye „bármikor kiválhat / az almafa árnyékából”.

(A kiemelt idézetek Wolfram von Eschenbach Parzivaljából valók. Tandori Dezső fordításában.)

